ان من الشعر لحکمة وان من البیان لسحرا

الحمد للہ کہ تصنیف منیف

حضرت رہنمائے شریعت و طریقت سیدنا عبد الآد شاہ

قلندر وارثی رحمۃ اللہ علیہ متخلص بہ تحیر متوطن شاہو بیگہ ضلع گیا

یعنی

# دیوان تحیرؔ

حسب فرمایش معلی القاب اخی مکرم مولوی محبوب علی صاحب رحمانی و مولوی

نور الحسن صاحب حسنی الرحمانی کلکتہ و مولوی وارث علی خانصاحب جگدیس پور

باہتمام سید نامدار شاہ وارثی متوطن امتھوا ڈاکخانہ قاضی سرائے ضلع گیا

بانتظام خواجہ سید نصیر حسن صاحب

١٣٢٠ھ

احمدی پریس [illegible] پٹنہ [illegible]

قیمت فی جلد عمر

بسم الله الرحمن الرحیم

الا یا ایها الساقی بده آن جام مینارا
که سازد بیخبر از گردش دوران دل مارا

دمادم بخش با تشنه لبانان از ره مستی
که همچون خواب می آرم خیال عیش فردارا

بیا مه آن پری پیکر بگو آن بت پرستان را
که رشک خانهٔ کعبه کند ایدون کلیسارا

ز حسرت خون بریزد جای اشک دیدهٔ گریان
دهم گر شرح حال درد هجران پیر و برنارا

ندارم طاقت صبر و شکیب از جوش بیتابی
منه با من روا ایجان حجاب روی زیبارا

سزد گر بیخودم اکنون ز قید هستیم بیرون
بگو بهر دل مجنون همین رشک مسیحارا

کجا نقش سلیمانی دهد سودی مدد وقتی
الا ای رشک ماه من بدست آور دل مارا

گهی در دیر و گه در خانهٔ کعبه کنم سجده
عجب آید ز حال من تحیر گبر و ترسارا

احدم که آدم آمد گر دید آشکارا
اسرار کنت کنزا کالشمس فی النهارا

زین پیشتر نبودہ جز وہم حق پرستی | آن سجدۂ تقدس بنمود این خدا را
ورنہ کہ بود واقف از حال ذات بیچون | محو جمال خود شد چون گرد مصطفیٰ را
نازم بر این کہ آمد ذکر حبیب دوران | اے عشق کارفرما ہم شوق وہم وفا را
بادا نثار جانہا بر آل و بر رواتش | صبر و قرار و تسکین دیگر نماند ما را
جان و دلم فدایش کو وارث علی شد | شرمندہ کرد ز احسان این کشتہ ادا را
پیر فلک ندیدہ گاہے چو من غلامے | با صد ہزار عیبم نیکو خریدہ ما را
بادا منش کہ با من بر نسبت انچہ پیمان | در کار خود گرفتم تسلیم وہم رضا را
ناچیز مشت خاکم بادا نثار کویش | از حکم خود بگردان ہم قدر وہم قضا را
در جرم عشق ما ہے کافر شویم و بیدین | گاہے نہ سجدہ کردم از سہو ہم خدا را
پوشیدہ کے بماند آن راز عشق سرمد | خلقے بجوش مستی بگرفت این گدا را
بنما رہِ قلندر تا مے کنم بہ ساغر | آتش زنم بایمان مقبول کن دعا را
رحمے بحال مسکین اے شاہ ملک تمکین | تا چند این ملامت عمرے گزشت ما را

ہستیم در تحیر از رنج و فکر و حرمان
لعل و گہر نماید در چشم سنگ خارا

جانم در آتش ہست ازین اضطراب ما | گر دیدہ خشک مخزنِ چشم پر آب ما
بگزشت از شمار چو جرم و خطاے من | دامن کشیدہ قدر و قضا از حساب ما

زاہد برو کہ تاب شنودن دگر نماند — منصور واقف است ز حال خراب ما
ای دل بصبر کوش و مشو نا امید از ان — دی مژدہ بگوش در آمد بخواب ما

موسیٰ تحیر است بشوقت مرا کہ او
صد بار توبہ کرد و سخن در حجاب ما

آتش حسنِ رُخ دلدار می سوزد مرا — ہمچو پروانہ بروے یار می سوزد مرا
گفت مارا در جوابم سرفرو بردہ کلیم — چون بہ بینم گرمیِ رخسار می سوزد مرا
سوختم چندانکہ باید سوخت در ہجرش کنون — سوزشِ زخمِ جگر بیکار مے سوزد مرا
سرد مہریِ بتانم کرد مارا ہمچو آب — آتشِ فکرِ دلِ افکار مے سوزد مرا

الامان از سوزشِ ہجران تحیر الامان
بوالعجب کاین رشتہ زنار می سوزد مرا

از پئے جوشِ جنون زنجیر می باید مرا — وز پئے تسکینِ دل تصویر می باید مرا
کیست کو سازد مدوا سادر شبِ روزِ فراق — مونس جان نالہ شبگیر می باید مرا
بہ نشد کارے ز تدبیر معاشر در جہان — لاجرم این صبر بر تقدیر می باید مرا
می ندارم کار با تسبیح و تہلیل و نماز — نام تو بر لب دم تکبیر می باید مرا
تا یکے گردم ز یاران قطع راہ اتحاد — حالیا تسلیم این تکفیر می باید مرا
عہد بستی و شکستی از خیالاتِ رقیب — بہر تکمیلِ وفا تحریر می باید مرا

اے تحیرؔ چون ز آلِ پاک ہستم در جہان
عشقِ حُسین شبرؓ و شبیرؓ می باید مرا

اتفاق از دو جہان مفقود می دانیم ما
پند بہر ناکسان بے سود می دانیم ما

در جہان پیداست رسم کفر و شرک و اعتزال
راہ عشق و عاشقی مسدود می دانیم ما

چون ز خود رفتیم در راہ حقیقت بید ریغ
ذاتِ حق را ہر کجا موجود می دانیم ما

جز وجود ذاتِ مطلق نیست دیگر در جہان
ہر چہ آید در نظر معبود می دانیم ما

اے تحیرؔ تا بکے حرفِ شکایت ہر زمان
خاموشی را عاقبت محمود می دانیم ما

نے متاعِ عشرت و آرام می باید مرا
بہر چندے صحبت گلفام می باید مرا

ساقیا میخوار دیرینہ توام از ما مرنج
یک دو ساغر ہر سحر ہر شام می باید مرا

تا نگیرند حرف بر فعلِ شہنشاہ جنون
ترک رسم کفر و ہم اسلام می باید مرا

چند باشم در خیال این و آن صبح و مسا
در حقیقت کاوشِ انجام می باید مرا

اے تحیرؔ تا کنم تشریح حال رنج و گنج
در جہان عشق بت گلفام می باید مرا

مکن حکایتِ رنج و ملال حرمان را
کہ در قضائے خدا نیست دخل انسان را

دلا ز درد فراقش منال و دم در کش
کہ نیست چارہ بجز صبر عشقبازان را

بیا بیا که بشوق لقائے تو مردیم — دگر نماند محبان شکیب یاران را
صلائے سرخوشی می ده چو بلبل بستان — که ذکر رنج کند تلخ عیش مستان را
نقاب چهره بیفگن دمے ز روی کرم — که زیر پرده نیرزند ماهِ تابان را
روا مدار عقوبت ز مهر مشتاقان — که نیست جز تو دگر همدمے غریبان را
تو هم نوائے طرب زن ز جوش اے مطرب — که پیر میکده بدمست کرد رندان را

غلام نرگس مستم که او به عشوه گری
ز سر به برد تحیر خمار ایمان را

در جهان بے یار هستم یار می باید مرا — غم همین دارم یکے غمخوار می باید مرا
کیست کو آید بفریاد من اندوهگین — دل ز دستم می رود دلدار می باید مرا
خواهم از سرّ معانی هیچ گویم در جهان — بهر این هم محرمِ اسرار می باید مرا
کیست کان شنود ز من سرِّ حقیقت این زمان — صد جنید و شبلی و عطار می باید مرا
کے رود از ساغری این تشنگیم ساقیا — کاو شے دیگر بکن بسیار می باید مرا
از ازل خون محبت ریختند در جام دل — مطرب خوش رنگ و خوش گفتار می باید مرا
تا طراوت آورم در دیدهٔ جان و دماغ — همچو رضوان بر زمین گلزار می باید مرا
تا کشم جام صبوحی بے محابا در چمن — ترک ذوق صحبت اغیار می باید مرا
می ندانم حرمت این کعبه و دیر و حرم — مشت خاک از خانهٔ خمار می باید مرا

جملہ یاران طریقت فارغ انداز یاد من
پس ازین ترک وطن ناچار می باید مرا

کے بگنجد قصۂ درد محبت اندرین
اے تحیر دفتر طومار می باید مرا

من اسیر عشقم و عشقم اسیرِ جان ما
مذہب ما عشق باشد عشق ما ایمان ما

تو چہ زاہد میزنی لاف و گزاف عاشقی
من گدائے عشقم و عشقم بود سلطان ما

بریش خندی تا کنی بر بے کسیٔ ما رقیب
برگ ما عشقم بود عشقم بود سامان ما

چند جوئی داروئی درد جگر بہرم طبیب
داروی ما عشق باشد عشق ما درمان ما

عرصہ ہر دو جہانم تنگ باشد در نظر
گوئے باز عشقم و عشقم بود چوگان ما

می ندانم جز حدیث عشق دیگر آیتے
جان ما عشقم بود عشقم بود جانانِ ما

نظم اشعارم تحیر چون نباشد دلربا
حرف حرف عشقم و عشقم بود دیوان ما

جفا بر من مکن اے مہ خدارا
خدارا رہ مدہ با من جفا را

کنون تاب صبوری نیست ما را
ز رُخ برہم فگن زلف دوتا را

نہ برہم کردۂ زلفِ دوتا را
مگر آوردۂ بر من بلا را

روا داری عتاب و ظلم تا چند
بیاد آری گہے عہد وفا را

نماندم لائق جور و جفایت
خدارا رحم کن بر من خدارا

نقاب افگندہ می آید بہ پیشم　　خدا آتش زند شرم وحیا را

بخواند قصۂ ما را ابرویش

بگو از من تحیرؔ این صبا را

# ردیف بای موحدہ

از چنین بے وفا وفا مطلب　　جان بمردن بدہ شفا مطلب

درد را گو کہ روز افزون شو　　مرگ را مژدہ گو دوا مطلب

در رہِ عشق یار فانی باش　　ترک ہستی بکن بقا مطلب

ہر چہ خواہد کند ز ظلم و جفا　　از دلِ خویش مدعا مطلب

اے تحیرؔ مکن خدا طلبی

خویشتن را بجو خدا مطلب

نہ چون نازد بخود میخانہ امشب　　کہ آمد شاہد فرزانہ امشب

برندان گشت برپا شور محشر　　مگر آمد کسے دیوانہ امشب

کنی تا چند زاہد حیلہ سازی　　بیا اکنون سوئے میخانہ امشب

کجا شد محتسب غدار دوران　　بہ بیند شوکت میخانہ امشب

کجا داری دلِ خود را تحیرؔ　　بگو بہر خدا افسانہ امشب

# ردیف تاء فوقانی

مطرب بیا بہ نغمہ کہ وقت خمار رفت — در دل ز تو کہ داشتم اینک غبار رفت

پرکن ز بادہ جام دمادم کہ بعد ازین — ناید پسند عیش چو ابر بہار رفت

بگزار بر رضائے خدا دید عیش را — بر خود مکن حرام چو از دست کار رفت

یارب چہ بود آفت حُسن و جمال یار — کز خاطر ستم زدہ صبر و قرار رفت

بعد از فنا بماند ہمان بدگمانیش — دامن کشیدہ از سر خاک فرار رفت

خاک جہان بفرق فشاندم بجستجو — ای ہمرہان بگو کہ کجا شہسوار رفت

کے میر سد بہ درد تحیر کسے مگر
دانم کزین زمانہ ما اعتبار رفت

---

ساقیا بنگر ہمہ این عالم ایجاد مست — بادہ مست و جام مست مطرب و اُستاد مست

مستیٔ روز ازل رنگ دگر پیدا نمود — سبزہ مست و سرو مست و قمری و شمشاد مست

جوش مستی چون علم زد بر دل و بر سینہا — کوہ مست و کاہ مست و ہیچ و فرہاد مست

مستیِ مستان وحدت مست کردہ در نظر — آب مست و خاک مست و آتش و ہم باد مست

وہ چہ تاثیر ست پیدا از صدائے در جہان — ابر مست و باغ مست و بلبل و صیاد مست

مست مستِ بادہ را در بوستانِ ناز بین — حسن مست و عشق مست و عاشق ناشاد مست

این چه مستیهاست پیدا یا رب اندر این جهان | تیغ مستُ حلق مستُ مفتی و جلاد مست
رخ سوی صحرا بکن در خیل مستان کن گذر | نعره مستُ آه مستُ ناله و فریاد مست
بوالعجب زین ماجرای جوش مستی بوالعجب | درد مستُ رنج مستُ خود ستم ایجاد مست
ذوق مستی را حلاوت تازه دیگر در نهان | هجر مستُ وصل مستُ سهو مستُ یاد مست

عالمی را مست کرده این شراب وارثی
لیلی و مجنون مستُ شاه عبیدالله مست

وہ میکده از سحر باز گشت | مگر موسم باده آغاز گشت
ز اسرار مخفی که دادش خبر | ندانیم چون محرم راز گشت
ز پیک صبا نعل در آتشیم | که زود آمد و زود تر باز گشت
چه گوید دلِ من ز احسان عشق | سراپا نیاز آمد و ناز گشت

تحیر چنان داد رنگ زبان
که هندوستان سیر شیراز گشت

شکر خدا که رحمت منزل تمام گشت | آری تمام گشت بمشکل تمام گشت
تا چند می نمائی پشیمان هر بری | ای جان ببین که قوت قاتل تمام گشت
قوتم کنون ز شومی غم روزگار شد | کردم بعمر آنچه که حاصل تمام گشت
کو عشق عندلیب کجا حسن روی گل | و آن کنج قفس که شور عنادل تمام گشت

امروز مرکب تو تحیر کناک رسید
شکر خدا که زحمتِ منزل تمام گشت

جز وجود ذات باری هیچ نیست — فاش گویم پرده داری هیچ نیست
در طریق سالکان معرفت — کافری و دینداری هیچ نیست
در سلوک صاحب حق الیقین — نیستی و پایداری هیچ نیست
جز ظهور عالم هستی دگر — فصل گل باد بهاری هیچ نیست

در تحیر هست جان ناتوان
ناله و فریاد و زاری هیچ نیست

در ازل چون نور وحدت صورت آدم گرفت — آتش حُسن رُخ او دامن عالم گرفت
ذات خود را کرد در دام صفات خود اسیر — مظهر هر دو جهان گردیده ملک جم گرفت
خود تجلی کرد و خود اُفتاد بر روئے زمین — عاشق و معشوق گشته گوشهٔ ماتم گرفت
در ردائے کبریائی آتشے زد در جهان — چون بدست خود عنان مرکب عالم گرفت

نیست دستوری مستان محبت اینچنین
مُهر بر لب کُن تحیر سوختن عالم گرفت

گفتا که گرد بیخود، گفتم همین کلامت — گفتا که گرد زنده، گفتم مگر پیامت
گفتا که گرد فتنه، گفتم که چشم میگون — گفتا که گرد محشر، گفتم حدیث قامت

گفتا بیا و بنشین ، گفتم بچشم آیم		گفتا چرا خموشی ، گفتم کہ از ندامت
گفتا بدل چہ داری ، گفتم کہ گنج شکوہ		گفتا چرا نگوئی ، گفتم کہ از ملامت
گفتا چہ قصد داری ، گفتم کہ جان سپردن		گفتا کجا بیابم ، گفتم کہ در قیامت
گفتا کہ چند زاری ، گفتم کہ حق بداند		گفتا کرا بجوئی ، گفتم کہ صبح و شامت

گفتا بگو تحیر گفتم چہ عرض سازم
گفتا کہ انت منی ، گفتم یکے غلامت

حدیث عشق اکنون بر زبان است		فتادہ شور محشر در جہان است
چگویم از سر سرِّ حقیقت		برون از حد تقریر و بیان است
نداند ہر کسے راز محبت		مگر فہمد کسے کو راز دان است
محیط عالمش خوانند عارف		بدین معنی مکانش لامکان است
تجلی کرد چندان در دو عالم		کہ در نور تجلی خود نہان است
کسے را چون نشد تصدیق کامل		یقین دانم کہ در وہم و گمان است
بگو آن قصۂ ابلیس و آدم		کہ در قرآن بسے راز نہان است
بگفتا کُلُّ نفسٍ لیس رُوحٍ		ازین معنی کہ عمرش جاودان است

تحیر تا کجا ہرزہ سرائی
دمے ذکرش بکن کو جان جان است

# ردیف ثاء مثلثہ

زدردِ ہجر بیمارم بیاوارث بیاوارث
فتاد آخر بجان کارم بیاوارث بیاوارث

ندارم غیر تو نازم کہ سازد زین سبکسارم
بدام غم گرفتارم بیاوارث بیاوارث

نمیداند کسے حالم بلب آمد کنون جانم
عجب نقدی بدل دارم بیاوارث بیاوارث

نگویم از کسے گاہے کہ می سازم چرا آہی
مقیم کوئی دلدارم بیاوارث بیاوارث

ہمیر سید ازمنِ محزون کہ گردست اینچنین مفتون
اسیر گیسوئی یارم بیاوارث بیاوارث

زمن تاکے حجاب آری چوازخود رحمتی آری
مکن شرمندہ اغیارم بیاوارث بیاوارث

ہمین گوید بدل اکنون تحیر عاشق محزون
بخوان از نظم اشعارم بیاوارث بیاوارث

بہ نشد دردم زدرمان الغیاث
الغیاث از رنج حرمان الغیاث

می نیاید کس بداد دردِ من
می دوم ہرسو پریشان الغیاث

برکشم تاچند رنج روز ہجر
الغیاث از جور ہجران الغیاث

کافرم کردند آن کافردلان
زین بتان نامسلمان الغیاث

می نیاید گاہ گاہے دربرم
زین جفای شاہ خوبان الغیاث

ختم شد عمرِ عزیزم ازجہان
می روم ناکام یاران الغیاث

ہمچو مجنون گشتہ ام رسوائے خلق
اے تحیر زین دل وجان الغیاث

## ردیف جیم

مه و من برد اینک دل بتاراج　　چه حاصل زین همه تیغ و سپر تاج
دل و جانم فدای کوئے توشد　　چه بودی بر سرش ماندی توای کاج
سیه بختی روز ما به بیند　　که سبقت برده است از ظلمت داج
چه بیجا شد اگر جانم گرفتے　　سزد گز دلبران گیری زر باج

بدل ماندی تحیر بعد مردن
غبار خاطرش می بودی اے کاج

## ردیف حاء حطی

بریز خون دل من چو گشت بر تو مباح　　دگر صلاح چه خواهی بامر خیر و مداح
چسان گزشت بس مرگ بر دل نالان　　کسے نه داد بشارت ز عالم ارواح
بکن هر انچه بیاید بخاطر اقدس　　مجو ز بهر خدا از ستم کشیده صلاح
از ان دم است بخاطر ملال و تشویشے　　که مرغ داد صدای عجیب وقت صباح

بحل نمود تحیر بپاس عشق کنون
بریز خون دل او چو گشت بر تو مباح

# ردیف خاء معجمہ

حیا داری بود مشکل ازان شوخ — کہ دارد از ہمہ دلبر زبان شوخ
چگویم از نگاہِ آفتِ جان — ندیدم در جہان دیگر چنان شوخ
بتاراجِ دلم گردید مائل — چسان دل را نگہدارم ازان شوخ
بدہ از بوسہ شیرین جوابی — بداری ای بت من چون ہان شوخ

چہ سازم اے تحیر وصف رویش
زخود رفتم چو پیش آمد آن شوخ

# ردیف دال مہملہ

ہمہ من ز من ہوش غارت نمود — بدور قدح چون اشارت نمود
ز حال تف عشق کاغذ بسوخت — چو ناگہ کسے در عبارت نمود
کنون جائے شکر ست ایدل ز مے — شنیدم کہ زاہد طہارت نمود
ز دل بر کشید آہ آتشِ خشم ہا — چو زاہد ز چشم حقارت نمود

تحیر برو بر درِ دل رُبا
کہ ہموارہ باید زیارت نمود

دلم از کفر و ایمان تنگ دارد　　ازین گبر و مسلمان جنگ دارد
پئے دل میروم بے دست و بازو　　ندانم تا کجا آهنگ دارد
چنان جوشِ جنون کردست بدنام　　که هر کس در کف خود سنگ دارد
دلا از زاہد مسکین سوالے　　مکن گاہے که او دل تنگ دارد
زبیرنگی مشو نالان تحیّر
مزاج عاشقانه رنگ دارد

مزاج عاشقان دیوانه باشد　　زراه و رسم دین بیگانه باشد
ہر آن کو شد زبند عقل آزاد　　قلندر مشرب و رندانه باشد
ہر آن کو شد اسیر دام گیسو　　ندیم حضرتِ جانانه باشد
بیا خواجه دمے سوئے خرابات　　چو ذوقِ صحبتِ یارانه باشد
تحیّر ناتوانی در فنا کوشش
که این کارِ دلِ فرزانه باشد

زحد گزشت جفا گر وفا کنی چه شود　　اسیرِ دام بلا را رہا کنی چه شود
بلب رسیده کنون جان ناتوان لیجان　　مریض دردِ جگر را دوا کنی چه شود
بجرم عشق جہان ہست دشمنِ جانم　　نظر ز رحم سوئی بے نوا کنی چه شود
دلا بسوز غمِ عشق سوختن اولے　　ازین صلوة که صبح و مسا کنی چه شود

بدورِ عشق تجمر بکوش در تجرید
کہ ترک جملہ اضافات را کنی چہ شود

صد شکر کہ باز آن بتِ شیرین دہن آمد — یاران ہمہ مستند کہ جانم بہ تن آمد
ہر روز کنم فرشِ گُل لالۂ احمر — اے بادِ سحر خیز کہ نازک بدن آمد
تا چند نہی بند لب ساغر و مینا — اے پیرِ مغان ساقیٔ توبہ شکن آمد
نادان دلِ من رفت سوئے چشمِ غزالان — بس تیر نگہہ خوردہ و خونین کفن آمد
ہم رنگ ختن گشت مشامِ دلِ محزون — چون بادِ صبا با تو نسیمِ وطن آمد
من لاف نہ بیہودہ زنم از رہِ مستی — دانند ہمہ انچہ بعشقش ز من آمد

در بزمِ حریفان وفا کیش تحیّر
شوریست بلا خیز کہ پیمان شکن آمد

---

شنیدم کآن پری پیکر سوئے میخانہ می آید — صدائے قد تعالوا از لبِ پیمانہ می آید
خدایا این چہ گردیدست رنگ عالمِ مستی — کہ بادِ صبح ہم از گلستان مستانہ می آید
بگفتا چون بدید از دور مارا آن شہِ خوبان — کہ شوری در قفا دارد مگر دیوانہ می آید
چہ سودا در سرش پیچید از تسبیح زاہد را — کہ ہمچو بت پرستان جانبِ بتخانہ می آید
قیامت گشت اینک ساقیا تدبیر دیگرگون — کہ مفتی جہان ہم جانبِ میخانہ می آید
نشانِ تربتِ خود میدہد اکنون بآوازے — صدائی دردِ دل بشنو کہ از ویرانہ می آید

مبارک باد این مژده تحیر بهر مشتاقان
شنیدم کان پری پیکر سوئی میخانہ می آید

چون رخ او ز پردہ پیدا شد    هر دو عالم بجلوہ شیدا شد
بہر نظّارۂ جمالِ جہان    چون برون گشت خود تماشا شد
گاہ گردید قطرۂ باران    گہ ز قطرہ عظیم دریا شد
چون گرفتیم دامنِ وارث    باطلی رفت وحق ہویدا شد

چون تحیر نوشت راز درون
شور محشر بہ ہر پیدا شد

آنکہ در ہر کسوتے پیدا شود وارث بُود    وانکہ بہ ہر صورتے شیدا شود وارث بود
آنکہ گرد وکو بکو بہر تماشائے جہان    وانکہ ہمچو قیس در صحرا شود وارث بود
آنکہ آمد از عدم ہمشکل آدم در وجود    وانکہ سوے طارم خضرا شود وارث بود
آنکہ ناید در خیال و وہم انسانی گہے    وانکہ ہمچون صورتِ عنقا شود وارث بود

آنکہ باشد چون تحیر دردمند بیکسی
وانکہ عاشق بر رُخ زیبا شود وارث بُود

چون خیال رُخ نگار آمد    هر دو عالم بچشم خوار آمد
حُبِّ دنیا ز دل چو کردم دور    خود پری رشک درکنار آمد

حیرتے دامنم گرفت ازین　　که بهر رنگ آن نگار آمد
گاه گل گشت وگاه مرغ چمن　　گه خزان وگهے بهار آمد
گه بگردید بلبل نالان　　گه چو من لاله داغدار آمد
گه بگردید خود شکار خود　　گه بصحرا پۓ شکار آمد
گه صنم گشت وگاه بیت حرم　　گه سوئے دیر بے قرار آمد
گه بگردید مرشد کامل　　گه چو من خسته ونزار آمد
گه بزد خود صدائے اِنّی اَنَا　　گه چو منصور سوے دار آمد
گاه برنا وگاه پیر شده　　از پۓ دید خود نگار آمد

می نگفتم ترا تحیر پیش
دیدی این گریه ها چه کار آمد

---

دلا عشق ومحبت کار دارد　　نپرزد هر که ننگ وعار دارد
ربودن هوش کار اتفاقی ست　　خیال او کجا هشیار دارد
هر آن کو شد ز قید جان بیزار　　هوائے لامکانِ یار دارد
ملامت کیش و رند لاابالی　　ز ملک دو جهان انکار دارد

شنیدم دوش احوال تحیر
که هم سبحه و هم زنار دارد

ساقی بریز بادہ کہ مدہوشی آورد | وز مستی وصلاح فراموشی آورد
دیگر نمی کنم بسخن ترزبان زعشق | ترسم کہ سایہ روی بہر گوشی آورد
چیزے بگو کہ موجب تسکین دل شود | کاین خامشی بکار فراموشی آورد
دانم کہ این خمار بکوئے ابد کشد | ساقی بدہ پیالہ کہ بیہوشی آورد

نزدیک بس شدہ ای تحیر کہ این کلام
مرغان نغمہ سنج بخاموشی آورد

نگویم کاین غم و رنج و الم کرد | مرا رسوائے عالم چشم نم کرد
ندانم کش خبر از رنج و غم کرد | کہ از راہِ ترحّم جور کم کرد
چو خواہی محرم اسرار گشتن | ہمی باید ترا عشق صنم کرد
ز فکر این و آن گشتیم فارغ | جنون عشق بس لطف و کرم کرد

نمی زیبد بجان دادن تحیر
بہ پیش خدمتش لاو نعم کرد

بباید خدمت باد صبا کرد | کہ حق محنت یاران ادا کرد
بت نامہربانِ من جفا کرد | نیاید دل کنون بادے چہا کرد
غلامِ حضرتِ شاہِ جہانم | کہ از رحمت نظر سوئے گدا کرد
بیا ساقی بکش جام صبوحی | کہ بیدارم کنون باد صبا کرد

بیا زاہد دمے با من بیامیز — کہ خواہم قصۂ زہد و ریا کرد
انیسِ خاطرِ بادہ پرستم — ز من ساقی بباید این چہا کرد
بیا بادہ کشں با میگساران — کہ شورِ واشر بو احشری بپا کرد
دلا تا کے چنین نخوت پرستی — بباید توبہ زین زہد و ریا کرد

تحیّرؔ منزل عشق ست مشکل
نباید اندرین حرص و ہوا کرد

از مذہبم چہ پرسی ایمان ما محمدؐ — سرمست جام عشقم جانانِ ما محمدؐ
عالم بجو نیرزد در چشم سر فروشان — بے برگ و بے نوایم سلطانِ ما محمدؐ
اندیشۂ دگر کن بہر طبیب نادان — رنجور دردِ ہجرم درمانِ ما محمدؐ
منت پذیر عشقم کز فکر فارغم کرد — برگ دگر ندارم سامانِ ما محمدؐ
ہر دو جہان بہ بخشم ہم جان کنم فدایش — روزی شود چو در دل مہمانِ ما محمدؐ
بشنو ترانہ من تا آتشی فروزد — دستان سرائے رازم بستانِ ما محمدؐ

اُفتاد جملہ عالم در عالم تحیّرؔ
چون گفت انت منی سلطانِ ما محمدؐ

ترک سر رہ وفا کرد کہ کرد یار کرد — بر من خستہ صد جفا کرد کہ کرد یا کرد
خونِ دل حزین من ریخت کہ ریخت یار ریخت — سوز دریغ و صد بلا کرد کہ کرد یار کرد

دل بفریب دلبری بُرد کہ برد یار بُرد — مائل حُسن دلربا کرد کہ کرد یار کرد
سینہ ز آہ آتشین سوخت کہ سوخت یار سوخت — دیدہ بگریہ آشنا کرد کہ کرد یار کرد
حرف شہید بر زبان راند کہ راند یار راند — خونِ فقیرِ بے نوا کرد کہ کرد یار کرد
دور ز بزم ہمنشین ساخت کہ ساخت یار ساخت — کاوش جور بر جفا کرد کہ کرد یار کرد
قصۂ زلف عنبرین خواند کہ خواند یار خواند — قید بگیسوئے دوتا کرد کہ کرد یار کرد
رازِ نفحتُ فیہ را گفت کہ گفت یار گفت — فتنہ بعالمے بپا کرد کہ کرد یار کرد

وارثِ ملک جان و دین ہست کہ ہست یار ہست
بود تحیرم فنا کرد کہ کرد یار کرد

قطعہ

شبے بر بستر غم می تپیدم — کہ یاد صحبت میخانہ آمد
روان شد از دو دیدہ اشک پر خون — تو گوئی بادہ و پیمانہ آمد
نمودم لختِ دل را خود کبابے — چو یاد نرگس مستانہ آمد
کشیدم نرم آہے جائے ساغر — چو یاد صحبتِ یارانہ آمد
فتادم بر زمین چون مست بیہوش — بتد بیرم دل فرزانہ آمد
بگفتا جائے عشرت نیست دنیا — کجا یادِ غمِ بیگانہ آمد

تحیر نوش جامِ بے خودی را
کہ تبریزی سوئے میخانہ آمد

# ردیف ذال معجمہ

تا چند کنم سیاہ کاغذ    جانم بفرست گاہ کاغذ
صد نامۂ شوق دل نوشتم    آمد نہ یکے نہ ماہ کاغذ
آورد صبا نہ پاسخ من    گم کرد مگر براہ کاغذ
یارب چہ کنم بروز محشر    کز دست برفت آہ کاغذ
ننوشت چو حال خود تحیّر
گردید ز غم سیاہ کاغذ

# ردیف راء مہملہ

مہِ من بر آمد بشان دگر    جہان برد بروے گمان دگر
ازین دہر بر دست وحشت کنون    بر آرم پئے دل جہان دگر
مسیحا کنون فکر دیگر بکن    کہ دل برد از من جوان دگر
نیامد ز خامہ حدیث درون    کہ ہست از برائش زبان دگر
تحیّر بدل ورز عشق بتان
کہ زیبد نہ بہرش مکان دگر

الا اے واقف معنی اسرار / ہمانا ساعتے خود را نگہدار
بگویم قصۂ درد درونی / کزان گردید اکنون حالتم زار
نسازد چون کسے با درد دلریش / چرا شکوہ نسازد پیش اغیار
مہ من بست با من عہد و پیمان / کہ اکنون نیست ما را ہیچ تکرار
بیا اے مہ بدہ نقد محبت / کہ آسان تر شود از وی ہمہ کار
مہ من تا کجا محروم داری / دمے از رخ خدارا پردہ بردار

تحیر چہ زنی لاف محبت
حدیث عشق مے ناید بگفتار

چہ توان کرد عشق دنیا دار / سگ نیابد گہے بہ مسجد بار
من کجا و خیال کعبہ کجا / کعبۂ ماست ابروے خدا
دین و دنیا برفت از سر ما / عشق ویرانہ کرد ہر دو دیار
پس چہ پرسی ز مذہبم واعظ / مذہبم نیست قابل گفتار

بندۂ عشقم و خدا شاہد
اے تحیر خموش و پردہ بدار

## ردیف زاء معجمہ

مرا پیش خواند آن پری چون بناز / فتادم بسجدہ ز روئے نیاز

رعایت بما ہمچو محمود دار — کہ مید اشت چشم کرم با ایاز
نگویم کہ گفتند اہل طریق — بمنکر نباید توان گفت راز
ہمہ عمر کردی بسر در ہوا — دمے با خدائے جہان ہم بساز
زخود رفتم و باز ہوشم نماند — چو یاد آیدم روئے تو در نماز
خیالِ جہان از دلت دور کن — دلا کار ناید گہے حرص و آز

تحیر برآید مراد دلت
بعشقش مگر جانِ دل را بباز

دوم چارسو دل پریشان ہنوز — نہادست ناکام ہجران ہنوز
دلا تا کجا ضبط گریہ کنم — رسیدہ ندیدم بدرمان ہنوز
ہمان ست زاریٔ چشمم کہ بود — نگردید موقوف طوفان ہنوز
ازین خوش دلم در اسیریٔ دل — کہ باقی ست ذکرم برندان ہنوز
چہ مید اشت با قیس ربط دل — کہ راہش بہ بند بیابان ہنوز
بدہ ساقیا جام صبر و سکون — کہ گریم بیاد محبان ہنوز

برآمد تحیرؔ نہ گاہے مراد
دوم چارسو دل پریشان ہنوز

# ردیف سین مهمله

ایجانِ من جانان من گاهی بفریادم برس
وی دین من ایمان من گاهی بفریادم برس

دارم ز درد دل جنون جانم بلب آمد کنون
ای عیسیِ دورانِ من گاهی بفریادم برس

سوزِ فراقِ دلبران جان می ستاند بیگمان
ای بیخبر از جان من گاهی بفریادم برس

تا چند سازم شکوه ات خونم بجور و حیله ات
اکنون بر آمد جان من گاهی بفریادم برس

ای وارث تخت وفا وی مالک بحر سخا
ای افسر و سلطان من گاهی بفریادم برس

ای شاهِ خوبان جهان رحمی بفرما یک زمان
وی یوسفِ کنعان من گاهی بفریادم برس

آتش بدل دارم شها این است از تو التجا
بهر دل حیران من گاهی بفریادم برس

گوید چنین صبح و مسا از غم تحیر تا کجا
ای جان من جانان من گاهی بفریادم برس

---

حال دل ستم زده بهر خدا مپرس
برمن گزشت آنچه ز جور و جفا مپرس

وقتِ شباب ذکر گناه و ثواب چیست
زاهد بنوش قصهٔ روز جزا مپرس

بگزر ازین خیال و منه حجتے روا
رنجیکه برکشید دل بے نوا مپرس

ذکر ملال و رنج بساز د چو بے خبر
از ما کنون حکایت آن بیوفا مپرس

ما دایمش که کرد بخون دلم چها
باز آ ازین حکایتِ دزدِ حنا مپرس

داند ہر آنکہ عشق بورزید در جہان　　اسرار قد نفخت ز اہل ریا مپرس

خون آیدم ز دیدہ تحیر ز غم کنون

حال فراق و درد دلِ مبتلا مپرس

## ردیف شین معجمہ

بیا و آن بت رنگین قبا پوش　　بیا اے ساقی فرزانہ می نوش

چو در مستی بشوق سیر رندان　　سوے میخانہ رفتم ساقیا دوش

بر افتادم نگہ ناگاہ بروے　　کہ از فرطِ حیا اُفتاد بیہوش

ہمانا آمدم نزدش ز شفقت　　کشیدم تنگ از الفت بآغوش

بہوش آمد چو از سوز درونی　　بگفت ای خواجہ عادل خطاپوش

بگو بہر خدا با دختر رز　　کہ نازم بوسہ دہ زان لب نوش

ازین زہد ریا سوگند خوردم　　بحکم ساقیِ فرزانہ مَی نوش

مرا با کفر و دین کاری نماندہ　　چو برد از من جمال دلربا ہوش

مکن زین بعد اے دل فاش رازی

تحیر تا کجا اسرار خاموش

بده جائے مراد محفل خویش | که من هم خوش کنم اکنون دل خویش
روا با من مدار این ظلم جانان | که غیر از تو نگویم مشکل خویش
چه کار آمد ترا این عشق جانان | شبے از رنج گفتم با دل خویش
مگر این نکته از من یاد بادا | که در قدرت نباشد چون دل خویش
مدار از وے امید چاره سازی | که حیران خود بود در مشکل خویش

نازم ای تحیر شکوه کس
شکایتها بدارم از دل خویش

از غم دنیا و دین بیگانه باش | بهر چندے در جهان دیوانه باش
صاحبا نقد سخن گویم و بس | هم قلندر مشرب رندانه باش
چند ذوق باده خرسندگی | زهر نوشان صورت پیمانه باش
در بلا و رنج راه معرفت | دستگیر همت مردانه باش

چون تحیر یافتی جام فنا
جان نثار حضرت میخانه باش

## ردیف صاد مهمله

مژده جانفزا دهم بخواص | که بما دید آن شه اخلاص

چند نالی دلا ز درد فراق | تا دمِ مرگ زین شود نه خلاص
هر که در عاشقی کند حیله | خون حلالش بود بحکم قصاص
گر بپرسد کسے کہ درد غمت | قل ہو اللہ ز سورت اخلاص
اے تحیّرؔ بگوش خورد نوید
خاطر تازہ کم شدہ رقاص

## ردیف ضاد معجمہ

بگو ز بہر دل من حکایتِ عارض | کہ وقت صبح خوش ست این روایت عارض
بعلم وصف رُخ و کاکلِ سیہ فاش | نگہ بدار دلِ من رعایت عارض
بشوق دید تماشائی او بوقت صباح | صبا بکرد ز گلچین حکایت عارض
چہ آفت است پی جانِ دل بگو ز انصاف | کہ دیدۂ تو جہان ملاحت عارض
بگفتی انچہ تحیّرؔ فسانہ جانان
مرا پسند ز دل شد حکایت عارض

## ردیف طاء مہملہ

کے خواہد این دلم کہ نویسد ہزار خط | نفرست چون جواب یکے از ہزار خط

داردرونِ دل زمنِ دل شده غبار ‏ ‏ بنوشت زین خیال بخط غبار خط
ازخود شدم بشوق پیام وصال یار ‏ ‏ آورد چون نسیم سحر مشکبار خط
دانی چو حال عاشقِ دلگیر بے نوا ‏ ‏ بنویس چاره ساز بسوی نگار خط
کارم بجان فتاد تحیر خدا گواه
ناید گہے زبہر دلِ بے قرار خط

# ردیف ظا معجمہ

کس نہ بیند درجہان شامِ غریبان الحفیظ ‏ ‏ الحفیظ از آفت حرمان نصیبان الحفیظ
می نہد داغے بدل روز فراقش بیگمان ‏ ‏ می خورد خون جگر خوابِ پریشان الحفیظ
جان بلب آمد خدارا رحم فرما از کرم ‏ ‏ برکشم تا چند رنج روز ہجران الحفیظ
منزلش دور است و رہ تاریک و حال من تباہ ‏ ‏ می خلد در پائی دِل خار بیابان الحفیظ
کُن دعا بہر خدا اینک تحیر از خدا
میرود تنہا دلم سوے بیابان الحفیظ

# ردیف عین معجمہ

نمودم فراقش لشیمان چو شمع ‏ ‏ زسوزِ درونم پریشان چو شمع

شبے بار در مجلس خود بده　　ازین ره که هستیم مهمان چو شمع
فروغ جمالِ رُخ دلربا　　بدیدیم و ماندیم حیران چو شمع
کشیم تا کجا رنج روز فراق　　گزاریم تا کے به هجران چو شمع

تحیر بروے نگار حسین
بسازیم قربان دل و جان چو شمع

## ردیف غین معجمه

جای روغن کردهٔ خونِ شهیدان در چراغ　　هر خواهی دید از سوزِ غریبان در چراغ
چشم حق بین در جهان یارب چسان پیدا کنم　　که به بیند جلوهٔ ماهِ درخشان در چراغ
زین پس واعظ مجو از من خلاف کار دین　　که به بینم جلوهٔ آن ماه ایمان در چراغ

بالیقین آتش پرستم ای تحیر زان دمے
که بدیدم جلوهٔ آن شاه خوبان در چراغ

## ردیف فاء معجمه

مرا چه باک ازین گر کند زمانه خلاف　　کند نه بهر خدا از من آن یگانه خلاف
بذکر حسن و جمالش کسے نکرد خلاف　　بکرد زاهد بجرو ازین فسانه خلاف

بگشت تیر اجل ماند پائے کوبان دل
نهاد عمر عزیزم مگر نشانہ خلاف

کشم بسوے عدم رخت دل کنون ایجان
فتاد بهر مزاجم چو آب و دانہ خلاف

چو داری بار تحیر بحضرتِ وارث
تراچہ خوف ازین گر کند زمانہ خلاف

## ردیف قاف معجمه

جگر سه پاره بگردد ز هول نام فراق
کسے مباد کہ بیند بدهر شام فراق

گلہ ز جور فلک چون کنم من اے ناصح
کہ تا بعمر بہ پیمود حیف جام فراق

کجا روم بکہ گویم ز حالِ دل ایجان
خلاص خاطرِ مسکین نشد ز دام فراق

برفت از دل مسکین قرار و صبر و شکیب
صبا بخواند چو بامن از و پیام فراق

بروز وصل دم عیش از زبانش چون
ز خود گذشت تحیر شنید نام فراق

## ردیف کاف معجمه

کراست زهره کہ اسرار نو کند ادراک
مگر کہ خاک بسر باشد و گریبان چاک

نماند پائے شکیبم نہ راه امن و امان
کنون بتنگ رسیدم ز گردش افلاک

بروز پیش من ای ناصح زمان اینک — که زهر عشق نگردد کم از کسی تریاک
بخون نشست ز جور فلک دلم آخر — نوشته بود همانا بقسمت غمناک
ز فہم و علم نہ بیند کسے جمالش را — سخن درست بگویم ندارم از کس باک
ہمین صدائے تحیر بگوش می آید
که جام عیش همانا بیفگن اندر خاک

# ردیف کاف فارسی

روزی بشوق کرد سوال از شباب گل — بلبل چو غنچه بست دهن در جواب گُل
بلبل ز جان گزشت پی گل بدرد و غم — یارب که جلوه کرد چنین در نقاب گل
اُفتاد چشم غیر چو بر حسن روی گُل — باد صبا بسست خجل از حجاب گُل
یارب تباد چرخ چمن بیخزان مدام — گُل شد چو آفتاب درین انتخاب گل
زیبد بجوش عشق تحیُّر بیاد او
سازم کباب بلبل و نوشم شراب گل

# ردیف لام مهمله

خیال زلف سیاهش نمیرود ز خیال — دلا بکفر فتاد ست کار دین فی الحال

بدور بادهٔ گلگون منال اے غافل | کہ جائے عیش نسازند ذکر رنج و ملال
حرام عیش جوانی بگشت زان روزی | کہ سحر کرد بمن چشمت ای خجستہ خصال
شراب عیش میسر شود نکسے رادل | کہ فکر ہیچ نسازد گہے ز رنج و ملال
بگو زبہر دم و اپسین کنون ہمدم | چہ گفت نیک خجستہ خصال و فرخ فال
گزر بجانب دیوا اگر کنی گاہے | صبا بلطف بگو از منش ہمہ احوال

زحال خویش تحیر چہ سازمست آگہ
کہ حال درد درونی نمیرسد بہ مقال

# ردیف میم مہملہ

چون گرفتم کفر در دل نور ایمان یافتم | وندرین راہ ملامت گنج عرفان یافتم
تادریدم جامہ پندار و وہم خویشتن | در حریم کعبہ دل وصل عریان یافتم
تاکشیدم ساغر مستانہ از دست کسے | عالمی را ہمچو خود سرمست و حیران یافتم
تاچشیدم لذت حسن و جمال روی یار | مرغ دل را بر سر ہر گل نغز لخوان یافتم

در دو عالم از کہ باشد بیم و خوف ترس جو
چون تحیر وارث ملک سلیمان یافتم +

دل فارغ ز بند کاکل افکار می خواہم | دگرنہ مرگ پیش از وقت رانا چار می خواہم

بگویم فاش سرّ عالم تمثال و ہم معنے | ولے بہر شنودن محرم اسرار میخواہم
گناہم ہست غیر از عشق روی دلربا دیگر | من انصاف از جنید و شبلی و عطار میخواہم
رہا کن تا بمیرم سرخوش از جوش محبت او | نہ من این جبہ و سجادہ و دستار میخواہم

بشکوہ تر زبان دیدیم یاران طریقت را
تحیر زین سبب ترک وطن ناچاری خواہم

در عشق ز اسلام سر و کار ندارم | زنہار بمنیدارم و زنہار ندارم
این داغ دلم نیست کم از لالہ احمر | زین وجہ ہوائے سر گلزار ندارم
تا چند دہم عرض کفاف دل پر خون | از ضعف جگر طاقت گفتار ندارم
اے ساقی گلفام بدہ جام صبوحی | من ذوق چنین جبہ و دستار ندارم

تا چند کنی عشق سبکدوش تحیر
زین بعد بدل شوق کسے کار ندارم

جفا کردی بمن جانان ولیکن من وفا کردم | ز عاشق آنچہ می باید ہمہ از خود ادا کردم
بدہ انصاف ای جانان کہ در عشقت چہا کردم | جفا کردی وفا کردم دغا کردی دعا کردم
بگو از بہر یزدان ای انیس خاطر غمگین | کہ خود ترک وفا کردی کہ من ترک وفا کردم
چہ خواہی باز ایجانان ز من سرگشتہ و حیران | ہر آنچہ بود از جان و دلم بر تو فدا کردم
ہمانا میکنی خون دل من بیگنہ ایجان | بگو بہر خدا کے شکوہ جور و جفا کردم

بمن آورد بوئے جانفزا از زلف مشکینش زجان و دل بسے چون منت باد صبا کردم
صداے مرحبا از عرش آمدوی بگوش من
تحیر چونکه وصف حضرت شیر خدا کردم

ما عاشقِ رند و پا کباز یم دریائے نیاز و بحر ناز یم
چون طائر قدس کوه قافیم رُخ جانب آن زکے بسازیم
چون بود وجود ما همه گشت از جملہ جہان بے نیازیم
چون غیرت سجده آتشے زد زان روز بخویش در نمازیم
عالم همه هست در تحیر
او شاه من ست و ما ایازیم

ساقیا تو بہ شکن سامان عشرت میکنم درطفیلِ عشق اکنون ترک ملت میکنم
واعظا گاہے مزن لاف خودی از عاشقان بشنو از بہر خدا اینت نصیحت میکنم
ساقیا در جام ریز حالا شراب ارغوان کز خمار هستیٔ خود سخت نفرت میکنم
زاہدا کافر چرا خواندی مرا پیش جہان سجدے کردم مگر پاس شریعت میکنم
چون رسانی نکہتِ زلفِ معنبر در مشام زین سبب از تو صبا خیلے محبت میکنم
حاش للہ از تو شکوہ نیست اے بحر وفا شکوهٔ جور بتانِ بے حمیت میکنم
نیز تو ہم اے تحیر از وفا آمین بگو چون دعا بہر قدمبوسیٔ حضرت میکنم

کو دلی یارب کہ در سوز غمش پر خون کنم　　شد کجا آن دیدہ کز گریہ اش جیحون کنم
با چنین حال دل من کرد آن جور و جفا　　ای صبا آخر بگو با من کہ با وی چون کنم
ساقیا با من بکن چشم عنایت از کرم　　تا ز سر سودای زلفِ عنبرین بیرون کنم
دوش آمد بر سر بالین من رشک قمر　　حالیا از دل سپاس منت بیچون کنم

می کشم رختِ دلِ خود اے تجیر زین جہان
آن منم کز ہجر خود را صورتِ مجنون کنم

مکن با من سخن زاہد کہ مستم　　ز روز اولین بادہ پرستم
چہ پرسی از مذاق رند مشرب　　مسلمانم گہے گہ بت پرستم
رسیدم بر مراد خویش واعظ　　لبِ شکوہ چو از گردون بہ بستم
دل من گشت مایوس وصالش　　چو دامان خیالش شد ز دستم

تجیر اے خمار بادۂ عشق
خرابم کرد از روز الستم

ای دل بیا کہ شکوہ جور و جفا کنم　　واز بہر جان عاشق مضطر دعا کنم
عالم ز کفر گشت سیہ کار و تیرہ دل　　بہتر ازین فسانہ کہ ذکر خدا کنم
از ذکر پند واعظ و زاہد چہ حاصل ست　　ما را ازین چہ قصہ کہ حشری بپا کنم
بر ما مکن ہر آنچہ کہ خواہی بروز حشر　　فریاد پیش خالق روز جزا کنم

دی وعده نمود تحیر کنون بیا
شکرانه بحضرت وارث اداکنم

جلوهٔ حق نما منم من نه منم نه من منم — رنگ رخ بقا منم من نه منم نه من منم
چون بخیال آورد وحدت وکثرت مرا — شیشهٔ خود نما منم من نه منم نه من منم
طعنه مزن بحال ما رنج مکش بقال ما — مست مِی وفا منم من نه منم نه من منم
طاقت جسم وجان منم قوت دست وپا منم — راحت قلبها منم من نه منم نه من منم
روح روان عشرتم مایهٔ عیش صحبتم — بادهٔ دل کشا منم من نه منم نه من منم
سرمهٔ چشم اکملم وجه سرور مقبلم — خاک در شفا منم من نه منم نه من منم
قدر کسے نداندم چون بوجود آمدم — گوهر بے بہا منم من نه منم نه من منم
رنج منم الم منم ناوک پر جفا منم — درد منم دوا منم من نه منم نه من منم
عاشق بے زبان منم تنگ بسے زجان منم — نالهٔ نارسا منم من نه منم نه من منم
جای دگر دلے دہم داغ دگر بدل نهم — شاهد دلربا منم من نه منم نه من منم
صدمهٔ هجر جان خود کارد غم زبان برد — مورد صد بلا منم من نه منم نه من منم
تیر جفا بیار دار بیم نه آورم ز سر — خاک ره رضا منم من نه منم نه من منم
کرد چو فتنها بپا نقش ونگار مه لقا — وقف دم دعا منم من نه منم نه من منم
تشنهٔ آب وحدتم تفتهٔ سوز الفتم — کشتهٔ خوش ادا منم من نه منم نه من منم

دوش کسے بگفت این بہر تحیر حزین
عاشق این صدا منم من نہ منم نہ من ہنم

شدم محو جمال او نمیدانم چہ می گویم | منم شوق وصال او نمیدانم چہ میگویم
بدیدم چون کمال او ربودہ دل جمال او | دلم دارد خیال او نمیدانم چہ میگویم
بحسن لازوال او بنور ذو الجلال او | نمی یابم مثال او نمیدانم چہ میگویم
ز زلف وخط وخال او ز گفتار و مقال او | صبا برگو ز حال او نمیدانم چہ میگویم

تحیر در ملال او شدہ آشفتہ حال او
چہ فہمد کس مقال او نمیدانم چہ میگویم

بادہ بریز از سبو تن تننا تنم تنم | نعرہ بزن دا شربوا تن تننا تنم تنم
مست شراب عشق را بیم چہ باشد از بلا | نعرہ بزن بچار سو تن تننا تنم تنم
جبہ و پیرہن بدر شملہ بکن جدا ز سر | ساقی مہ رخے بگو تن تننا تنم تنم
مذہب رند پیشہ کن سینہ ز بیخ ریشہ کن | بر سر تیغ نہ گلو تن تننا تنم تنم
مست مے محبتم مرغ اسیر الفتم | نعرۂ ماست ہاے ہو تن تننا تنم تنم
شاہد دلربائے ما دست بدار از جفا | تا کے دویم کو بکو تن تننا تنم تنم

تشنہ چشمۂ و لاہست تحیرت بسا
چشم عنایتے برد تن تننا تنم تنم

اگر مشتاق دیداری بخوانی اینما کنتم — وگر جویاے اسراری بخوانی اینما کنتم
زخود در خود نظر افگن دم انی انا میزن — تو ہم تا کجا داری بخوانی اینما کنتم
دمے دیوانه باحی شو رهِ دیوانگی ہم رو — روی تا کے بہشیاری بخوانی اینما کنتم
حجابِ خود حجاب آمد به مہجوران عتاب آمد — چه گفتم این خبرداری بخوانی اینما کنتم

زنیشاپور ہم جامے بده از دست انعامے
تحیر مست بسیاری بخوانی اینما کنتم

ازان روزے که از خود دور گشتیم — به عبد الآد شه مشهور گشتیم
چو دیدم نرگس شہلاے ساقی — زفیضِ چشم او مخمور گشتیم
گرفتم چون زساقی جام توحید — بملک سروری منصور گشتیم
بدیدم حسن او چون آشکارا — زبهر وصل او مجبور گشتیم

تجلی گاه یزدانم تحیرؔ
پئے موسیِ دل من طور گشتیم

من مست شراب عشق ذاتم — بیرون زحدود این صفاتم
تا ساغرِ بیخودی کشیدم — بے خوف زبیم بر دو ماتم
تا لذتِ دید ہا چشیدم — سیراب زچشمهٔ حیاتم
تا مژده رسید از جنابے — مفتون عطائے آن براتم

عالم ہمہ گشت در تحیرؐ

زین مذہب و ملت وصلوتم

| | |
|---|---|
| شبے باز لفِ یارِ کینہ پرور ماجرا گفتم | جہانی گشت برہم کاین سخن از دی چرا گفتم |
| کسے باور نمی سازد چگویم حالِ دل اکنون | بگفتار و شنودن صد سلام و صد دعا گفتم |
| من از جور رقیبان گشتہ ام افسردہ دل لیکن | بپاس خاطر نازک جفارا صد عطا گفتم |
| بہ ترک خدمت میخانہ چون باشم ای ساقی | بخاطر آر این معنی کہ از جوش وفا گفتم |

سراپا عشق گشتی اے تحیر جامہا در دہ

کہ در عہد جناب حضرتِ وارث صلا گفتم

| | |
|---|---|
| ما بعشق کافری از کفر و ایمان فارغیم | وز خیالِ جنت و فردوس و رضوان فارغیم |
| زاہدا تا کے فریبے عاشقان را بر خیال | چشم مستے دیدہ ام کز حور و غلمان فارغیم |
| واعظا بہر خدا حرفے ز راہ وصل زن | از غمِ عقبیٰ بفکر وصل جانان فارغیم |
| ناصحا تا چند این لاف و گزاف عاشقی | ما بعشقش کافرم از خوف عصیان فارغیم |
| عاشقان را چون نباشد ملتے غیر از طلب | منتے حق را کہ از گبر و مسلمان فارغیم |
| ما چنان قطع نظر کردیم در راہ طلب | کز فتور رسم و راہ جن و انسان فارغیم |
| پیش آن لبہائے نازک ہیچ نازم در خیال | خضر فکرے کن دگر کز آب حیوان فارغیم |
| قوت جان عاشقان باشد نہ این نان شعیر | میخوریم خون جگر از آب و از نان فارغیم |

ای خوشا روزی که باشد در کنارم آن نگار
چون شنیدم مژدهٔ از یاس و حرمان فارغیم

این متاع دو جهان با جو نیرزد در نظر
سر چو بردم جانبے کز حرص وارمان فارغیم

چاره ساز من بکن چاره گری وصل یار
در عشقش دارم واز فکر درمان فارغیم

در سر من نیست غیر از یار سودای دگر
فکر وصلش دارم و از فکر دوران فارغیم

ما ملامت کیش۔ اکنون تحیر باک نیست
از شکایت واز حکایت جمله انسان فارغیم

# ردیف نون معجمه

خود حجاب است این خیال خویشتن
ورنه خود بینی جمال خویشتن

سر توحید ست گر فکرے کنی
دیدهٔ گاہے مثال خویشتن

هستی خود چون فراموشم تمام
در جهان یابم وصال خویشتن

عشق خود آواره کرده در جهان
رحم ناید چون بحال خویشتن

ساقیا از من تحیر را مپرس
او فتاد اندر ملال خویشتن

ایجان علاج درد دل جان نثار کن
یعنی که از وفور کرم در کنار کن

تنگم العجلت تو ز جان ای اجل کنون
می آیدم مسیح دمے انتظار کن

زاہد بدور بادہ حرام است فکر دین　　حالا بجام رند مے خوشگوار کن

دانم کہ عشق جان بستاند ز درد ہجر　　ای دل کنون خیال سر کوی یار کن

از بہر خاطرِ دلِ گم گشتہ اے صبا　　ذکر جمال و حسن رخ نوبہار کن

واعظ بہ طنز توبہ لن ازم ز میکشی　　بر قول من ز بہر خدا اعتبار کن

می گویدم ز درد تحیر دلِ حزین ؛
طول ست ذکر عشق بسے اختصار کن

بُرد ز دل قرار من آفتِ روزگار من　　آفتِ روزگار من بُرد ز دل قرار من

شاہدِ گلعذار من کشت مرا بعشوہ　　کشت مرا بعشوہ شاہدِ گلعذار من

خارِ سرِ مزار من کرد بباد بے گنہ　　کرد بباد بے گنہ خاک سرِ مزار من

رفت چو آن نگار من گشت بپا قیامتے　　گشت بپا قیامتے رفت چو آن نگار من

ساقیِ گلعذار من تشنہ دہانیم نگر　　تشنہ دہانیم نگر ساقیِ گلعذار من

قصۂ دلِ بیار من بہر خدا صبا بگو　　بہر خدا صبا بگو قصۂ دل بیار من

عاشق جان نثار من گفت کجا تحیر است
گفت کجا تحیر ست عاشق جان نثار من

آنکہ صد جلوہ نماید کیست آن　　وانکہ دل را می رباید کیست آن

در لباس و کسوت صد رنگہا　　آنکہ خود را می نماید کیست آن

از وفورِ شوق اندر جامِ دل — ہر زمان مستی فزاید کیست آن
لامکانے گفتہ اند اورا ہمہ — وانکہ در دل می درآید کیست آن

اے تحیرؔ رنج ہجر او بکش
ناگزیر از تن برآید کیست آن

بشنو حدیث عشق رُخ دلنواز من — برباد داد حرمتِ زہد دراز من
من تارک صلوٰۃ بظاہر شدم ولی — ترک وجود گشت لعشقش نماز من
کو عاشقی کہ داد بجان بازیم دہد — کم نیست از کنوز خفی گنج راز من
یارب مباد جز تو کسے ناخدا دگر — بر تو گسستہ لنگرِ خود راجہاز من

تا کے بسوز ہجر تحیرؔ نوا کند
رحمے بحال زار بکن چارہ ساز من

بشنو ز من سرّ نہان گاہے چنین گاہے چنان
صد جلوہ کرد اندر جہان گاہے چنین گاہے چنان
آدم شد و مسجود شد ہم مقبل و مردود شد
آوارہ ترگردید آن گاہے چنین گاہے چنان
موسیٰ شد و توریت شد ہم عیسیٰ و انجیل شد
کردہ سخن در ہر زبان گاہے چنین گاہے چنان

گردید ختم المرسلین. جلوه نموده. بر زمین
گردید فخر دو جهان گاہے چنین گاہے چنان

صد گونہ پوشید این ردا محکوم او قدر و قضا
بیرون ز قید انس و جان گاہے چنین گاہے چنان

ہم ناظر و منظور شد ہم ناصر و منصور شد
ہم مصدر قہر و امان گاہے چنین گاہے چنان

فرعون و ہم شدّاد شد مجنون و ہم فرہاد شد
لیلےٰ شد و شیرین زبان گاہے چنین گاہے چنان

انسان و ہم حیوان شد کافر شد و شیطان شد
عاشق شد و ہم نوحہ خوان گاہے چنین گاہے چنان

عابد شد و معبود شد ہم حامد و محمود شد
نکتہ نواز و نکتہ دان گاہے چنین گاہے چنان

عالم شد و اجسام شد ہم مومن و اسلام شد
پابند رسم کافران گاہے چنین گاہے چنان

ظلمت شد و ہم نور شد غلمان شد و ہم حور شد
دوزخ شد و دار الامان گاہے چنین گاہے چنان

ہم زاہد شد رحمان شد ہم بو علی لقمان شد
ہم درد مند بیکسان گاہے چنین گاہے چنان

ہم بلبل و ہم گل بشد ہم خار و ہم سنبل بشد
غنچہ شد و ہم گلستان گاہے چنین گاہے چنان

ہم ناز شد ہم راز شد ہم آز شد ہم ساز شد
محصور در وہم و گمان گاہے چنین گاہے چنان

ہم پوستہ و ہم رنگ شد ہم بربط و ہم چنگ شد
ہم سامع و ہم نغمہ خوان گاہے چنین گاہے چنان

ہم شاہد و مشہود شد ہم عابد و معبود شد
ہم بندہ و شاہِ جہان گاہے چنین گاہے چنان

ہم جہل شد ہم علم شد ہم قہر شد ہم حلم شد
ہم طفل و ہم پیر و جوان گاہے چنین گاہے چنان

ہم قادر و مجبور شد ہم قاہر و مقہور شد
ہم گنگ ہم شیرین زبان گاہے چنین گاہے چنان

ہم تو بشد ہم من بشد ہم جان شد و ہم تن بشد
ہم جان جانِ جہان گاہے چنین گاہے چنان

درویش و ہم دلریش شد ہم رند کافرکیش شد
ہم وارث کون و مکان گاہے چنین گاہے چنان

در سکر جام وارثی چیزے بکن در فارسی
توحید یزدان را بیان گاہے چنین گاہے چنان

از صد ہزار یک گفتہ ام اندر سخن دُر سفتہ ام
بس کن تحیّر نکتہ دان گاہے چنین گاہے چنان

## ردیف واوُ مہملہ

آب حیات بہر دل من لقائے تو — وی روح بہر جان خزینم ادای تو
مردم در آرزوی ہمین کز فور شوق — سازم بدیدہ سرمہ گہے خاک پای تو
اکنون بیا کہ باز نیاید کسے دگر — خالی ہست خانۂ دل من از برای تو
ای گلبن حدیقۂ معنے بیا کہ من — سازم کنون بچشم دل خویش جای تو
دانی ز حال عاشق مسکین خوبگو — نالہ بشب کہ کرد بگرد سرای تو
بر دولتِ جہان و متاع غریب دین — سازد نگہ ز چشم حقارت گدای تو
آمد ز ترس مجرم عشق تو در حضور — ایجان بکن ہر آنچہ کہ باشد رضای تو
در ساختم بکنند ز بند کفن بہ قبر — آمد چو یاد قصہ بند قبائے تو

رحمے بکن بحال نزارش کنون شہا
آوارہ چون بگشت تحیر برائے تو

# ردیف ہای ہوز

یک نعرہ بزن اسے جان حزین قل لاالٰہ الااللہ
تا زود رسی بر عرش برین قل لا آلہ الااللہ

کس نیست دگر جز ذات خدا کو جلوہ نمود ای صل علےٰ
از عرش برین تا فرش زمین قل لا آلہ الااللہ

سرمست شراب الفت را جز عشق نباشد ذات خدا
کاین سکہ بزد بر جملہ جبین قل لا آلہ الااللہ

نادیدہ نباشد عشق کسے کے بار حبل ابردخے
ہان چشم کشا و جلوہ ببین قل لا آلہ الااللہ

چون دید جمال اقدس را گردید تحیر نغمہ سرا
گے جان حزین وی جان حزین قل لا آلہ الااللہ

همین زد دوش بلبل این ترانه        که بشنو از من اے مردیگانه
جهان فانی و کارش جمله فانی        چه کار آید ترا گنج و خزانه
بسے کشورستان رفتند زین دہر        نه نام شان بماند و نے خزانه
بسے از گلرخان رفتند در خاک        کز ایشان نیست باقی این فسانه
بسے رندان مست بادۂ ناب        بگشتند از جهان آخر روانه
بسے عشاق بادر دجگر ریش        ز دنیا در عدم کردند خانه

نه زیبد مر ترا اکنون تحیر
که باشی غافل از مکر زمانه

وصالش از حیات جاودان به        دمے عشرت ز ملک دوجهان به
کنم از زاہد مسکین کناره        که ترک صحبت نامهربان به
کشم رخت دل غمگین بصحرا        بحکم آنکه صحرا از مکان به
نه آمیزم گہے ایجان که گویند        بُریدن از همه پیر و جوان به

دعائے کن تحیر ہمچو حافظ
خداوندا مرا آن ده که آن به

زاہد برو که حُسن رُخ گُل ندیدهٔ        آتش زند که آتش بلبل ندیدهٔ
چندان بریخت خون دل بلبل حزین        شاہد خود ست رنگ گُل ندیدهٔ

اینک بیا که با تو نمایم بهار زلف ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ سنبل بدیدهٔ سر سنبل ندیدهٔ
از صحبت شبانه لبت مید هد نشان ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ دانم که آئینه به تامل ندیده

شوری بعالم ست تحیر بپا ز دوش
باشد که روے صبر و تحمل ندیدهٔ

# ردیف یای تحتانی

کافرم گر رخ کنم از میل خود سوے کسے ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ می برد هوش دلِ ما جلوهٔ روئ کسے
ناصحا ترک سخن کن می ندانی ماجرا ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ مست و مدهوشم نمود ست ازل بوے کسے
خیر کن یا رب کجا این آفتِ تازه رسید ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ باز می آید صداے نالہ از کوئ کسے
گر تو مرد راه عشقی از ملامتها مرنج ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ در جهان دشمن شود بهر کسے خوئ کسے

چیست تدبیرش تحیر تا کنم ترک خیال
باز می آید بخوابم یاد ابروی کسے

خود حریفِ عشق بازم یلّلی ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ گه نیازم گاه نازم یلّلی
در رهِ دیوانگی در بندگی ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ همچو محمود و ایازم یلّلی
یلّلی آن شاهد شیرین ادا ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ شد سخیٔ دلنوازم یلّلی
درس مکتب باعثِ درد سرست ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ عاشقی را گوے بازم یلّلی

شد تحیرؔ موجب افسردگی
رُخ بسوے او لنسازم یللّٰی

فدائے جلوۂ جانانہ تاکے | سراپا شمع شو پروانہ تاکے
بشو در حسن و خوبی رشک لیلےٰ | بمجنون بازی طفلانہ تاکے
دلا یکدم رہِ دیوانگی ہم | انیس حجتِ فرزانہ تاکے
بخاک افگن متاع دوجہان را | نمائی شوکتِ شاہانہ تاکے
بہ پیری وابکن بابے زتقوی | نمائی خدمتِ میخانہ تاکے
نگارا ایک نظر بر حال زارش | بنالد این دل دیوانہ تاکے

حدیث ساقی و پیمانہ می گو
تحیرؔ شکوہ بیگانہ تاکے

اسیر دام عشق زلف و روی | تعالےٰ اللّٰہ زہے فرخندہ خوی
بذاتِ تست پنہان جان عالم | بخود دریاب گر در جستجوی
بخشکی آر خود را ہمچو ماہی | تماشا کن اگر مرد نکوی
درونِ کعبۂ دل سجدہ میکن | مقرب شو اگر پابند سوی

تحیرؔ این نہ تکمیل سلوک ست
چو گوی از زبان ما یم و توی

برد از دلم قرارم آن شوخ کجکلاہے — یاران کنون نشنود کس عذر بیگناہی

پندم دہد چہ سودے فکرے دگر باید — مجنون بگشت این دل در عشق حسن ماہی

حسرت بخورد خونم زین رہ کہ در محبت — گاہی نہ کرد آن مہ از خود بمن نگاہی

صد نامہ ہا نوشتم باسوز درد فرقت — ننوشت آن سلامے از در د جوش گاہی

بیتاب چون نباشم زین رنج ای تحیر
برد از دلم قرارم آن شوخ کجکلاہی

مرا دیوانہ زلف مسلسل ساختی رفتی — بدام صد بلا در رنجہا انداختی رفتی

فگندی چون بروی گل نقابے لف مشکینت — دل حرمان زدہ را در عذاب انداختی رفتی

فریبے داد حُسن دلفریب تو بنظارہ — بجانِ ناتوانِ ما قیامت ساختی رفتی

بشانِ جلوہ آرائی نباشد چون خجل فرتش — بہر رنگ ادا طرح دگر انداختی رفتی

بنام حضرت وارث دمی از رخ نقاب افگن
تحیر بے نوا را از چہ رسوا ساختی رفتی

ہر زمان شکل دگر پیدا کنی — ہجان عالم بیشتر شیدا کنی

گاہ گوئی لن ترانی از زبان — گہ تجلی بر سر طورے کنی

گہ بگوئی من رانی فی الوجود — گاہ راز خویش خود افشا کنی

گہ بگوئی خود انا الحق از خودی — گاہ خود را پیش خود رسوا کنی

گاه باشی جلوه آرا در جهان　　گاه قصد عالم بالا کنی
در لباس وکسوت مخلوق ها　　گہ بپوشی گاه واویلا کنی
اندرین نیرنگ ناید چون کسے　　خوش طلسم دلربا پیدا کنی
جان من گردد چه نقصان درکرم　　رحمتے چون بر دل شیدا کنی
ای تحیر نوش جام وارثی
تا کجا فکر رہِ انشا کنی

بدامِ غم گرفتارم معین الدین اجمیری　　بجز تو کس نمیدارم معین الدین اجمیری
ز رحمت سوئی ما بنگر دمی سلطان بحر و بر　　ز دردِ ہجر بیمارم معین الدین اجمیری
فتاده ام بگردابے ز رحمت برکشا بابے　　که آخر کفش بردارم معین الدین اجمیری
حجاب خود به مهجوران عذاب آمد شه خوبان　　بشو یارم درین کارم معین الدین اجمیری
دوائے درد میجوید تحیر باز می آید
بجز تو کس نمیدارم معین الدین اجمیری

دلا عشقِ بُتِ مغرور کردی　　مرا در ہجر آن رنجور کردی
چو بستی عهد پیمان محبت　　کنون از خود چرا مهجور کردی
فتادی چون بدام زلف پیچان　　مرا هم اندرین مجبور کردی
عبث در ہجر آن رشک مسیحا　　چراغِ دیده ام بے نور کردی

تو خود خوردی شراب ارغوانی
تحیر را چرا مخمور کردی

داد شیخم چو نقد دستوری — برکشیدم شراب منصوری
زاهدا ترک کن دم معنے — که ترا عقل نیست معذوری
ساقیا این چنین مده جامے — که به بزم خلاف مستوری
از من اے دل چه می کنی حیله — دانمت از روش که مخموری
اے تحیر بگو ز جانانم
که مرا نیست تاب مهجوری

از درد هجر یاران چیزی خبر نداری — واز آه ما غریبان هیچ اثر نداری
خاک جهان به بیزم از شوق وصل بزم — اشک از دو چشم حیران لیکن نظر نداری
گفتم بسے حکایت از وصل و هجر یاران — لیکن بدل خیالے اے سیمبر نداری
تلخ است زندگانی در هجر نیک دانی — میرم ز درد هجران لیکن خبر نداری
ترسم ز ناز کیت ایمان جان خدارا — از نالهٔ غریبان باری حذر نداری
عمری گزشت روزی وصلش نشد نصیبم — حالا نوائے شب من دارم سحر نداری
باود دل تحیر می ساز ناتوانی
چون از جفا و جورش یک دم مفر نداری

دلا عزم رہِ میخانہ داری　　مگر از گلرخے یارانہ داری

چہ سودا در سرت شد آہ زاہد　　کہ شوق دیدن بتخانہ داری

چہ آمد در دلِ پاک تو واعظ　　کہ عزم خدمت میخانہ داری

بیا ساقی بدہ جام صبوحی　　چو از مدت زمی یارانہ داری

نگردد چون کسے دیوانہ تو　　قیامت نرگس مستانہ داری

بدو گندم دلا نزدت جہان ست　　چو غیرش از کسے پروانہ داری

تحیر آن بت عیار گوید
نگیرم دل کہ بس دیوانہ داری

چہ زیبا قامتِ ترکانہ داری　　سراپا جلوۂ جانانہ داری

چگونہ در جہان محشر نگردد　　قیامتِ نرگسِ مستانہ داری

بدین خوبی عجب کز سرد مہری　　زحال عاشقان پروانہ داری

چگونہ تر نہ سازم لب زشکوہ　　کہ دائم رُخ سوی بیگانہ داری

بیا بہر دمے در بزم رندان　　چو یادِ صحبتِ یارانہ داری

نمودی صد ہزار آباد ویران　　نزیبد گر یکے ویرانہ داری

چو دیدی در طوافِ کعبہ زاہد　　کہ ذوق خدمت میخانہ داری

بجان دادن براہ عشق میکوش　　دلا چون ہمت مردانہ داری

نصیب دیگران گردید راحت

تحیر چون دل دیوانه داری

کجائی مہ رُخے شیرین ادائے — اینسے دلنوازے دلربائے
نمودی صد جفا اندر ادائے — خدا را یک وفا اندر جفائے
چو شد بنیاد عالم بر صدائے — نمی نازد دل من بر ہوائے
جبل بودم مگر پیشش از محبت — فتادم از جبلت در بلائے

بجز تو کس ندارم اسے تحیر

مرا ہم یاد فرما در دعائے

با خودی خود چو آشنا باشی — ثم باللہ کہ خود خدا باشی
تا کنی جستجوئے غیر خویش — چند از خویشتن جدا باشی
کبر بگزار از ریا بگزر — بالیقین ذات کبریا باشی
چون نمائی ز پردہ راز برون — خود فنا باشی و بقا باشی

بہ تحیر چنان بگفت کسے

بہر چندے برائے ما باشی

گفت مارا چو دل من کہ تو مجنون باشی — گفتمش شرط ہمین ست کہ مفتون باشی
سینہ تنگ آمد و جان تنگ شد از تنگدلی — وقت آنست کہ ای درد نوا فزون باشی

ساقیا ترک خرافات بکن بهر خدا — بهتر آن ست که ساغر گلگون باشی
زهدا ترک ادب باز رساند بجحیم — خوشتر آنست کزین دائره بیرون باشی
کوش با عیش و طرب وقت غنیمت بشمر
ای تحیر چه فتادست که محزون باشی

## مسدس

اے ناصحِ زمانه فرزانه و یگانه — تا چند این ترانه تا چند این فسانه
مقصود این سعادت گردید از زمانه — رنگ دگر ندارم جز رنگ عاشقانه
این بیکسی بدیدم بسیار با خدایم
در کار خویش باش و تا چند در قفایم

اے زاهد رضا جو تا چند این حکایت — کارے دگر نداری جز شکوه و شکایت
کو صولت رسالت کو سطوت و لایت — موقوف هست جمله بر فضل و بر عنایت
این بیکسی بدیدم بسیار با خدایم
در کار خویش باش و تا چند در قفایم

ای عابد ریائی تا چند این صفائی صد حیله می نمائی در فکر دلربائی
تو مرد پارسائی غمخوار بی نوائی ما را بعشق عالی تا چند آزمائی
این بیکسی بدیدم بسیار با خدایم
در کار خویش باش و تا چند در قفایم

ای عالم سخن رس ای واعظ مقدس زنهار تو منه این صد داغ شرک بر کس
در پیش او فتاده باید زدر دیک کس تا چند این تبختر در اقتباس بس بس
این بیکسی بدیدم بسیار با خدایم
در کار خویش باش و تا چند در قفایم

ای صاحب شریعت وی صاحب کرامت چندان مکن بدنیا هنگامهٔ قیامت
آفت بتازه آر د بر جان تو خلاکت آباد خانهٔ تو ایمان و جان سلامت
این بیکسی بدیدم بسیار با خدایم
در کار خویش باش و تا چند در قفایم

ای مرد پیر دانا وی صوفیٔ زمانه تا چند عمر سازی در مکر و در بهانه
از ماست در دو عالم این قصه و فسانه در عالم تحیر بود ست یک زمانه
این بیکسی بدیدم بسیار با خدایم
در کار خویش باش و تا چند در قفام

# رباعیات

جان بدرد ہجر تو دل خون کند　　چشم ہر دو دیدہ را جیحون کند
بر نیاید چون ازین کاری دگر　　عقل حیران ست یارب چون کند

## دیگر

من ز آتش فراقِ تو دیوانہ سوختم　　وز سوز عشق روی تو مستانہ سوختم
نازم بہ قسمتے کہ نمودند در ازل　　در عشق حسن مہ رُخے جانانہ سوختم

## دیگر

شرط عشق ست جان فدا کردن　　صبر بر کاوشش جفا کردن
ہر ہوسناک را نمی زیبد　　تکیہ بر خواہش خدا کردن

## دیگر

این صوم و صلوٰۃ و ذکر ایمان نبود　　وین حج و زکوٰۃ و فکر ایمان نبود
ایمان تصدیق ذات واجب باشد　　تا رم نکنی ز فکر ایمان نبود

## دیگر

بگفتا زاہد از شوریدہ حالے　　کہ در محشر چہ گوئی در جوابش
بنالید از خوشی مستانہ برگفت　　خوشا وقتے کہ بینم بے حجابش

# رباعیات

کسے بر گفت از شوریده حالی | که این تلبیس کار دین نباشد
بگفتا چار سو داریم قبله | درونِ کعبه قیدِ این نباشد

## دیگر

بگفتا پیر دانا از ادیبے | که بر تو هست خونِ جمله عشاق
تو گر دادی نه این درس محبت | که گردیدی برای وصل مشتاق

## دیگر

مژه تیر و کمان ابرو نگه تیغ | بدین سامان که سازد چیره دستی
همانا جان بدادن کار عقل است | بده جان گر تو مرد راه هستی

## دیگر

ز احوال جهان مارا چه حاصل | ز اهوال زمان مارا چه حاصل
گشود کار بر فضل است موقوف | ز رنج این و آن مارا چه حاصل

## دیگر

وبال جان نه تنها هجر یار است | که خصم جان و دین بیش از شمار است
چه می سازیم فکر رستگاری | نگهبانم چو آن پروردگار است

# رباعیات

زدل آہے کشم چون در خیالی بیاید ہردو عالم در زوالے
شدم خاکستر از سوز درونی بشد این درد بہر جان وبالے

## دیگر

نمودم لذتِ بادہ فراموش کجا اے ساقیٔ بد مستِ مدہوش
پس از عمرے خیال بادہ آمد بہ پیمان بادہ در جام بلا نوش

## دیگر

بچشمِ دل ببین نور جمالش امان خواہد دم برق از جلالش
بدر این پردۂ ہستی موہوم ببین از چشم سر حسنِ جمالش

## دیگر

شب مہتاب و این خون جگر آہ قیامت بر قیامت آہ بر آہ
مبادا ہمچو من کس در زمانہ بلب آورد جان درد جگر آہ

## دیگر

گوش گل بر نالۂ بلبل نداد یارب این در قسمت دیگر مباد
گر چنین گردید رسم گلرخان جان بحق میداد این آدم نزاد

# رباعیات

گوش بر قول و سخن کن همنشین　　تا بگردد پندہا یم دلنشین
توبہ کن زین یاوہ گوئی در جہان　　حق بگو، حق را بجو، حق را ببین

## دیگر

ز ترک ترک و فا مطلب صفا بود　　بقائی ذات صمد را گہے فنا بود
ہزار چرخ خورد گر بفکر مخلوقے　　یقین بدان کہ زبندہ گہے خدا بود

## دیگر

معشوق و عشق و عاشقی عاشق ہمہ یکیست　　فسق و فجور و فاسقی فاسق ہمہ یکیست
آن علم کو بخواندی و سودے بتو نداد　　مرزوق و رزق و رازقی رازق ہمہ یکیست

## دیگر

زاہد بہ زہد لاف زند پیش عابدان　　عابد سخن ز ناز کند پیش زاہدان
عابد ربود جنت و زاہد ربود حور　　باقی خدا بماند پئی دید عاشقان

## دیگر

موسے ز بہر دید بیابان شتافتہ　　عیسٰے بہ ہجر سینہ زناخن شگافتہ
آن ذات لم یزل کہ محمد خطاب کرد　　خود را بخود ز پرتو احسان بیافتہ

# رباعیات

ازل، وجود، قیامت، عدم همه لفظ است
کنشت، وکعبه، ودیر وحرم همه لفظ است
شوی چو غوطه زن بحر عالم تجرید
تو گوئی فاش خدا و صنم همه لفظ است

## دیگر

بزلف شانه و در چشم کحل نورانی
ز برگ پان دهن همچو لعل نورانی
کجا این رنگ کجا جنگ زرگری نفس
برو بجای نخود آب نوش بورانی

## دیگر

در دل تو هم است صغیر وکبیر را
وحدت را بانمود قلیل وکثیر را
اینجا ببین که تفرقه چیزی نمانده است
با سایه فرق نیست گدا و امیر را

## دیگر

یکے گوید که دل دادم دگر گوید که جان دادم
من از هر دو پشیمانم نه این دادم نه آن دادم
کرا هست این چنین قدرت که باز آرد دل و جان را
غلط باشد اگر گویم که دل دادم و جان دادم

# رباعی در صنعت غیر منقوطہ

همدم دردِ دل ما المدد  محرمِ حال همه ها المدد
کرد حالا دردِ دل ما را هلاک  حاکم دور مواسا المدد

تمت بالخیر

# تقریظ

## از خیر رحمانی در بھنگوی سابق مدیر اپینچ بانکی پور

الحمدللہ فالحمدللہ! آج یکایک جنت آرامگاہ حضرت تحیر عبدالآد شاہ کے دیوان کی زیارت ہوتی ہے۔ اور گزشتہ صحبتین یاد آجاتی ہین۔ ؎
کیا ہوگیئن اگلی صحبتین ہائے ÷ کیا لوگ ہوئے وہ سیدھے سادے
حضرت تحیر کے دفتر اپینچ مین آنے اور اپنی تازہ غزلون کا دلکش لحن مین پڑھنے کا نقشہ آنکھون تلے پھرجاتا ہے۔ آپ کے وصال کے بعد گمان بھی نہوتا تھا۔ کہ اس آزاد درویش شاعر کا کلام مجتمع ہوکر لوگون کی نگاہ سے گزرے گا۔ مگر جس طرح اللہ والون کی زندگی روحانی ہے۔ ؏ ہر زمان از غیب جانِ دیگر ست + اسی طرح ان کے کلام کو بھی دوامی اور روحانی زندگی حاصل ہوتی ہے۔
؏ مردے از غیب برون آید و کارے بکند + حضرت تحیر کے براور طریقت جناب نامدار شاہ صاحب کو اس کا خیال ہوتا ہے اور وہ سارا کام کاج چھوڑ اس کے اجتماع اور انطباع کے لئے سرگرم ہوجاتے ہین۔ جسکی پہلی قسط "سوانح تحیر وارثی"

تھی جو ابھی حال ہی مین زیور طبع سے آراستہ ہوکر شائع ہوئی ہے۔ یہ حضرت تحیر کی آٹو بیاگرفی (Autobiography) اپنے قلم سے آپ بیتی ہے۔ مین نے اس کی بھی تقریظ اور تاریخین لکھی تھین مگر کلکتہ کے مطبع کی بدنظمی سے ضائع ہوئین۔ +

اب نہ وہ سب قطعات تاریخ و تقریظ یاد ہین اور نہ کہین اس کا مسوّدہ ہے۔ چند مادۂ تاریخ یاد رہ گیا ہے۔ "واردات سالک تحیر" "واردات عالی تحیر"۔ "چشمۂ فیض"۔ "اخلاص تحیر"۔ "خوانِ رحمت تحیر" "این دفتر بے معنے غرق مے ناب اولے"۔

حضرت تحیر کے مضامین نظم و نثر اکثر اخبار الپنچ مین شائع ہو کر خراج تحسین لیتے رہے ہین۔ آپ کی کئی چھوٹی چھوٹی مثنویان "فسانۂ تحیر" وغیرہ۔ اور طبی رسالے "اصل الاصول" وغیرہ آپ کے حیات ہی مین مطبع البنچ مین چھپکر شائع ہوئے تھے۔ اب حضرت نامدار شاہ صاحب کی سعی بلیغ کی دوسری قسط حضرت تحیؔر کا فارسی دیوان۔ اور فارسی مکتوبات ہے۔ یہ فارسی دیوان جو اس وقت آپ کے ہاتھ مین ہے اس کو مآل شاعری کہئے۔ معراج شاعری کہئے۔ حاصل شاعری کہئے اسمین گل و بلبل والی شاعری نہین ہے۔ اسمین عامیانہ چٹخارے نہین ہین

اسمین وہ ہے جو ڈھونڈھنے سے مل سکتا ہے۔ شاعری وہی شاعری ہے جسمین حقانیت ہو۔ راز و نیاز ہو مگر شاہد حقیقی سے سوز و ساز ہو تو اُسی شاہد حقیقی سے۔ نہ کہ شاہد بازاری سے۔ اُسی شاعری کے لئے ہے۔ اَلشِّعْرُ اَعْتَلَامِیذُ الرَّحْمٰن۔ اور اسی شاعری کے لئے اَلشُّعَرَاءُ ھُمُ الْغَائِبُوْنَ ہ دیوان کا ہر شعر تیر و نشتر ہے۔ اور لفظ لفظ مین روحانیت اور معرفت مضمر ہے۔ اہل ظاہر اور اہل باطن دونون ہی اس سے مزے لین گے اور حضرت مرحوم کو دعائے خیر سے یاد فرمائین گے۔ اور حضرت نامدار شاہ کی اس ادبی اور علمی خدمت کا شکریہ ادا کرین گے ❖

اس دیوان کے شائع ہوتے ہی تیسری قسط یعنی اُردو دیوان بھی جلد از جلد شائع ہوگا۔ خدا جناب نامدار شاہ صاحب کی سعی مشکور فرمائے۔ آمین! ❖

# ولہ قطعات تاریخ دیوان ہذا

| | |
|---|---|
| یہ فارسی دیوان ہی یا شاعری کی جان ہے | بیشک تحیرؔ وارثی تھے اک ادیبِ فارسی |
| کتنی متانت اسمین ہی کتنی حلاوت اسمین ہے | ہر بیت مصری کی ڈلی ہر شعر قند پارسی |
| تھی فکر اک تاریخ کی آئی ندا یہ غیب سے | یہ طبع کی تاریخ ہی۔ ادب تحیرؔ وارثی ۲ہ ۱۳۱۲ھ |

ولہ

| | |
|---|---|
| بے تکلف کہئے اس دیوان کو | شرحِ اسرار رموزِ باطنی |
| حل ہوئے ہین کیسے کیسے مسئلے | پھر قیامت کی ہی اسمین سادگی |
| درد ہی پھر سوز ہی پھر ساز ہی | اس کو کہئے داستانِ عاشقی |
| عیسوی ای تحیرؔ یہ تاریخ ہی | چارۂ عشقِ تحیر وارثی ۲۴ ۶۱۹ |

ولہ

| | |
|---|---|
| جب شعرِ تحیرؒ کوئی پڑھے | سنکر کہے سبحان اللہ |
| ہی ہجر جہان تو آہ بھی ہے | ہی وصل مین لطف واہ اور واہ |
| یہ سالِ طبع مسیحی ہے | جذباتِ تحیرؒ ولی اللہ ۲ہ ۱۳ھ |

تمت